

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

ОНИЩУК ІРИНА ІГОРІВНА

УДК [378.6:37].016:811.11(477)«195/200»(043.3)

**РОЗВИТОК ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ
ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНИХ
УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ
(СЕРЕДИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор

Акімова Ольга Вікторівна,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри педагогіки і професійної освіти, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор

Матвієнко Ольга Василівна,

Київський національний лінгвістичний університет, проректор з наукової роботи, м. Київ;

кандидат педагогічних наук

Мазайкіна Ірина Олегівна,

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, доцент кафедри іноземних мов з курсом латинської мови та медичної термінології, м. Вінниця.

Захист відбудеться «25» червня 2019 року о 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32) та на сайті університету [http// www. vspu.edu.ua](http://www.vspu.edu.ua).

Автореферат розісланий «24» травня 2019 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Сучасні тенденції євроінтеграції та прогресивного розвитку світового співтовариства, визнання іноземної мови гарантом становлення загальнолюдської культури, розширення міжкультурної взаємодії в освітній сфері, посилення світоглядної та інтелектуально-комунікативної функцій іноземної мови, перегляд та акцентування цілей іншомовної освіти на становленні сучасного суб'єкта міжнаціональної комунікації, спрямування завдань іншомовної освіти на оволодіння культурою іншої країни через мову її носіїв визначили нагальну потребу перегляду методології, змісту й технологічного забезпечення іншомовної освіти, теоретичного обґрунтування основних понять і категорій у цій царині. Вирішення цієї проблеми висуває особливі вимоги до якості педагогічної освіти, адже саме від учителів гуманітарних спеціальностей залежить ефективність підготовки студентської молоді до міжкультурного спілкування в освітній галузі.

Проте реальний рівень іншомовної освіченості майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засвідчує важливість проблеми, що зумовлює необхідність розв'язання завдань, значущість яких визначена у державних документах, а саме: Державній програмі «Вчитель» (2011), Концепції мовної освіти в Україні (2011), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2012), «Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років» (2014), Законі України «Про вищу освіту» (2014), метою яких є підвищення якості іншомовної освіти в Україні.

Одним зі шляхів розв'язання зазначеної проблеми є критичне осмислення та творче використання історичного досвіду з проблеми розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України в період з середини ХХ до початку ХХІ століття. Особливості та значимість цього періоду в Україні визначаються важливими трансформаційними процесами у професійній підготовці майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей і педагогічної освіти загалом, адже євроінтеграційні процеси в освіті активізували реформування іншомовної освіти, напрацювання концептуально нових підходів до її практичної реалізації.

Дослідження проблеми становлення і вдосконалення іншомовної освіти майбутніх учителів в умовах розвитку університетської освіти здійснили вітчизняні та зарубіжні науковці. Філософські та концептуальні аспекти розвитку вищої педагогічної освіти досліджували В. Андрущенко, Г. Васянович, Б. Гершунський, Н. Замкова, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, В. Лутай, В. Майборода, В. Огнев'юк, І. Прокопенко; історико-педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя розробляли О. Акімова, В. Безлюдна, Л. Березівська, Н. Борисова, О. Любар, М. Євтух, О. Мисечко, А. Сбруєва, С. Сисоєва, М. Стельмахович, С. Хмелівська; проблеми професійної підготовки майбутніх учителів досліджували А. Алексюк, В. Безпалько, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, А. Коломієць, М. Ковтонюк, С. Максименко, Н. Ничкало, В. Семиченко, В. Шахов; питання розвитку особистісних якостей майбутніх учителів стали предметом дослідження О. Антонової, В. Фрицюк, В. Штифурак.

На значимість проблеми іншомовної освіти вказують такі науковці: Т. Колбіна, Є. Пасов, Т. Щєбликіна. Професійну діяльність майбутніх викладачів вивчали Р. Гришкова, Л. Кадченко, А. Котенко, К. Мацик, Є. Співаковська; шляхи інтенсифікації підготовки майбутніх учителів іноземних мов досліджували К. Балабуха, О. Бердичевський, О. Бігич, О. Божок, Д. Демченко, І. Задорожна, І. Зимня, О. Ізмайлова, О. Карп'юк, Т. Коваль, І. Кухта, С. Ніколаєва, Т. Несвірська, О. Околович, В. Редько, Н. Шеверун, О. Шмирко. Теорію та методику викладання іноземних мов вивчали І. Бекренєва, О. Бігич, І. Бім, Л. Біркун, Н. Бориско, М. Ляховицький, І. Халєєва, С. Шатилов, Л. Щєрба, В. Bloom, G. Camilleri, L. Dam, H. Stem, E. Ushioda, T. Woodward та ін.

Деякі підходи до іншомовної освіти з позицій взаємовпливу культур у зарубіжній педагогічній науці наприкінці минулого століття вивчали С. Aptekin, J.M. & M.J. Bennett, M.Byram, G.Zarate, C.Kramersch & S.Thorne, G.Hofstede, R.Gibson, R.Schmidt, R. Spack.

Історіографічний аналіз дає підстави стверджувати, що у науково-педагогічних джерелах накопичено інформацію щодо різних аспектів проблеми розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України в *історичній ретроспективі*. Утім надана в цих дослідженнях інформація системно не висвітлює динаміку, етапність та основні тенденції вирішення проблеми розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина ХХ – початок ХХІ століття).

Актуальність дослідження посилюється необхідністю розв'язання наявних *суперечностей* між:

- потребою використання прогресивних історико-педагогічних надбань щодо розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей і недостатнім теоретико-методологічним обґрунтуванням етапності, наукових і дидактичних передумов, визначення історіографічного аспекту проблеми задля виокремлення необхідних для сьогодення ідей;

- необхідністю оновлення змісту іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у зв'язку із новими вимогами суспільства та недостатнім використанням прогресивних педагогічних і методичних надбань щодо формування змісту іншомовної освіти в історичній ретроспективі;

- зростаючими вимогами щодо технологічного та методичного забезпечення іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей і недостатнім рівнем розробки методичної бази та зrealізованості у практиці педагогічних університетів ефективних форм, методів, технологій минулих років;

- значним накопиченням педагогічно доцільного досвіду іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у досліджуваній період і недостатнім рівнем його узагальнення.

Потреба у подальшій розробці проблеми розвитку іншомовної освіти в Україні, відтворення безперервності та поступовості історико-педагогічного процесу, накопичення прогресивних ідей та ефективного досвіду їх реалізації в освітній практиці педагогічних університетів, необхідність подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Розвиток**

іншомовної освіти майбутніх вчителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина XX – початок XXI століття)».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження входить до плану науково-дослідної роботи Вінницького державного педагогічного університету за темою «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти» (№ 0115U002571). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 15 від 23.02.2017 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді НАПН України з координації наукових досліджень у галузі педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 16.05.2017 р.).

Мета дослідження полягає у систематизації теоретичних питань й узагальненні досвіду розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина XX – початок XXI століття) та виокремленні шляхів імплементації досвіду в сучасну практику підготовки майбутніх учителів.

Об'єкт дослідження – іншомовна освіта майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина XX – початок XXI століття) як педагогічний феномен, її розвиток.

Предмет дослідження – теорія та практика розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина XX – початок XXI століття).

Відповідно до мети було визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати історичні, культурно-педагогічні передумови та етапи розвитку іншомовної освіти в Україні (середина XX – початок XXI століття), уточнити сутність поняття «іншомовна освіта майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей».

2. Виокремити особливості формування змісту іншомовної освіти в педагогічних університетах України (середина XX – початок XXI століття).

3. Визначити форми, методи й технології іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в Україні (середина XX – початок XXI століття).

4. Окреслити шляхи імплементації досвіду іншомовної освіти в педагогічних університетах України.

Для досягнення поставленої мети в роботі було використано такі **методи дослідження**: *історичні* (історико-типологічний, історико-структурний, хронологічний, ретроспективний), що дозволили простежити в динаміці розвиток іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України в досліджуваний період; *загальнонаукові* – аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, що використовувалися з метою комплексного ретроспективного та перспективного історичного аналізу етапності розгортання ідеї іншомовної освіти; *порівняльно-аналітичний* – для визначення теоретико-методологічних основ дослідження та порівняльного аналізу архівних

джерел у науково-педагогічній літературі; *структурний* – з метою здійснення ретроспективного аналізу нормативно-правових документів, статистичних звітів освітніх установ; *хронологічний* – для встановлення динаміки змін у системі іншомовної освіти в Україні у досліджуваній період; *емпіричні методи* (вивчення педагогічної практики, спостереження).

Джерельна база дослідження. Фактологічний матеріал дисертації становлять:

- офіційні документи освітніх реформ, зокрема Закон про вищу освіту (Ст. 1 ЗУ Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII; Ст. 2 ЗУ Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII; Ст. 3 ЗУ Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII; Ст. 5 ЗУ Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII; Ст. 9 ЗУ Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII; Ст. 10 ЗУ Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII; Ст. 12 ЗУ Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII; Ст. 45 ЗУ Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII; Ст. 47 ЗУ Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII; Ст. 74 ЗУ Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII); Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки;

- нормативно-правові документи досліджуваного періоду, що регулювали освітній процес у закладах вищої освіти (накази, постанови, розпорядження, університетські статuti); документи і матеріали Центрального державного електронного архіву України (фонд – 184 джерела), Центрального державного історичного архіву України м. Києва (фонд – 707 «Управління Київського навчального округу»); Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України); Центрального державного архіву громадських об'єднань України; Документи й матеріали Державного архіву Вінницької області (Спр. 252, р-5050, опис 1. Науково-навчальна частина. Протоколи засідань кафедри англійської мови. – Від 24 січня 1953 р. – до 9 грудня 1953 р. – 57 с.; Спр. 270, р – 5050, опис 1. Науково-навчальна частина. Стенограми лекцій та семінарів. – Від 24 лютого 1953 р. – до 10 грудня 1953 р. – 224 с.; Спр. 714, р – 5050, опис 1. Наукова частина. План науково-дослідної роботи інституту на 1968 рік. – 152 с.; Спр. 317, р – 5050, опис 1. Наукова частина. Стенограми лекцій, семінарських занять та іспитів студентів. – Від 10 лютого 1955 р. – до 9 грудня 1955 р. – 520 с.; Спр. 270, р – 5050, опис 1. Наукова частина. Стенограми лекцій та семінарів. – Від 24 лютого – до 10 грудня 1953 р. – 224 с.; Спр. 1361, р – 5050, опис 1. Факультет англійської мови. Протоколи засідань ради факультету. – Від 20 серпня 1964р. – до 18 грудня 1970 р. – 74 с.; Спр. 1119, р-5050, опис 1. Кафедра педагогіки. Звіт про роботу за 1973–1974 навчальний рік. – 198 с.; Спр. 1076, р – 5050, опис 1. Кафедра педагогіки та психології. План роботи кафедри на 1966–1967 навчальний рік. – 24с.; Спр. 195, р-5050, опис 1. Наукова частина. Протоколи засідань кафедри педагогіки та психології. Від 7 лютого – до 2 червня 1951 р. – 20 с.; Спр. 221, р – 5050, опис 1. Наукова частина. Матеріали науково-студентської спільноти за 1952 р. (звіт з науково-дослідної роботи студентів, план роботи конференції, тематика роботи наукових гуртків та інше). – 1952–1953 н.р. – 77 с.; Спр. 223, р-5050, опис 1. Матеріали студентської наукової конференції. 7–9 квітня 1952 р. – Вінниця.; Спр. 227, р-5050, опис 1. Наукова частина. Протоколи засідань кафедри англійської та французької мови. –

Від 26 серпня 1952р. – до 25 лютого 1953р. – 47с.; Спр. 205, р–5050, опис 1. Наукова частина. Навчальні плани педагогічних та вчительських інститутів. – 1952 р. – 16 с.; Спр.189, р–5050, опис 1. Наукова частина. Звіти кафедр та кабінетів за 1951–1952 н.р. – 1951–1952 р. – 271 с.; Спр.3, р–5050, опис 4. Кафедра педагогіки та психології. Протоколи засідань кафедри. – Від 2 березня 1960-до 8 грудня 1961 р. – 55 с.; Спр.7, р–5050, опис 6. Філологічний факультет. Протокол засідань ради факультету. Від 1 вересня 1980 – до 13 червня 1981р. – 121 с.; Спр. 5, р–5050, опис 6. Факультет англійської мови. Звіт про роботу факультету за 1979–1980 навчальний рік – 32 с.;

- архівні джерела щодо роботи закладів вищої освіти (навчальні плани, програми і навчально-методична література з викладання іноземних мов): Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; Ізмаїльського державного гуманітарного університету; Житомирського державного університету імені Івана Франка; Херсонського державного педагогічного університету; праці вітчизняних дослідників історії педагогіки; інтерпретаційні джерела: монографічні та дисертаційні праці, наукові статті, що вміщують інформацію з теорії та методики викладання іноземних мов у закладах вищої освіти; періодична преса досліджуваного періоду;

- іншомовні інтерпретаційні джерела: монографічні та дисертаційні праці, наукові статті періоду середини XX – початку XXI століття; наукові дослідження зарубіжних науковців у галузі іншомовної освіти (J. Asher, L. Bachman, I. Gogolin, Sh. Merriam, E. Sapir, D. Summers, M. Waters, A. Waters, D. Larsen-Freeman, T. Chen, M. Celce-Murcia, R. Krechel, E. Torone, G. Yule).

Для пошуку інтерпретаційних джерел проаналізовано матеріали таких фондів: Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. Сухомлинського, Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені К. А. Тімірязєва, бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Хронологічні межі дослідження охоплюють середину XX – початок XXI століття. Нижня хронологічна межа дослідження: середина XX століття зумовлена підготовкою реформи школи та переорієнтацією цілей вивчення іноземних мов, а також пошуком способів удосконалення викладання іноземних мов у напрямі демократизації освіти в педагогічних університетах. Верхня хронологічна межа дослідження: початок XXI століття зумовлена сучасним станом іншомовної освіти у педагогічних університетах України, що характеризується тенденціями глобалізації та євроінтеграції вищої освіти й пов'язаної з нею міжкультурної взаємодії студентської молоді.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* на основі особистісно орієнтованого, комунікативного, когнітивного, соціокультурного, компетентнісного, культурологічного, аксіологічного, лінгвокультурологічного, поліфункціонального, міжкультурного, системно-хронологічного, деонтологічного, рефлексивного та продуктивного підходів комплексно проаналізовано соціально-історичні, культурно-педагогічні передумови розвитку іншомовної освіти в Україні із середини XX – до початку

XXI століття; *науково обґрунтовано* періодизацію розгортання у досліджуваній період ідеї іншомовної освіти: I етап (1950 – 1960) – формування загальнонаукового інтересу до феномену іншомовної освіти; II етап (1970 – 1980) – іншомовна освіта в умовах реформування вищої школи; III етап (1990 – 2018) – етап сталого розвитку іншомовної освіти в умовах інтеграції в європейський освітній простір; *охарактеризовано тенденції*, що визначають науковий об'єктивізм висвітлення іншомовної освіти як історико-педагогічного явища; *окреслено* організаційно-педагогічні засади іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах; *виокремлено особливості формування змісту* іншомовної освіти в педагогічних університетах України (середина XX – початок XXI століття); *визначено форми, методи й технології* іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; *виявлено шляхи імплементації досвіду* іншомовної освіти в педагогічних університетах України (середина XX – початок XXI століття);

- *уточнено та поглиблено* змістове наповнення поняття «іншомовна освіта майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей»; у науковий обіг введено маловідомі для сучасної науки історико-педагогічні джерела, що доповнюють і уточнюють відомості про іншомовну освіту майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах у період із середини XX – до початку XXI століття;

- *подальшого розвитку* набуло висвітлення історико-педагогічних явищ, що характеризують стратегію іншомовної освіти в Україні та особливості її втілення у практику іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що за результатами дослідження запропоновано методичні рекомендації «Розвиток іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах» та обґрунтовано доцільність цього методичного упровадження у практику педагогічних закладів вищої освіти для підвищення рівня професійної готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Теоретичні положення, історико-педагогічні ідеї досліджуваного періоду, обґрунтовані в дисертації, можуть бути використані в системі педагогічної освіти, під час написання підручників, навчальних посібників і методичних матеріалів для майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; у розробці лекційних і практичних занять з навчальних дисциплін «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Методика виховної роботи», «Педагогічна майстерність» тощо.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/62 від 12.10.2018 р.); Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка № 1-7/ 711 від 17.10.2018 р.); Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1/821 від 17.10.2018 р.); Херсонського державного педагогічного університету (довідка № 01-23/515 від 17.10.2018 р.); Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (довідка №2612/24 від 18.10.2018р.).

Апробацію результатів дослідження здійснено на конференціях: *міжнародних*: «Інтелектуальний потенціал ХХІ століття» (Одеса, 2017), «Педагогічна освіта в сучасному університеті – проектний підхід до організації роботи згідно з положенням Європейських кваліфікаційних рамок (досвід Університету Данубіус)» (Сладковічево, 2017), «Актуальні питання сьогодення» (Вінниця, 2018), «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 2018), «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (Київ, 2018), «Перспективні напрямки наукової думки» (Тернопіль, 2018), «Проблеми та перспективи професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграції» (Кропивницький, 2018), «Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення педагога» (Чернігів, 2018), «Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи» (Маріуполь, 2018); *всеукраїнських*: «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» (Вінниця, 2016), «Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти» (Вінниця, 2013), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи» (Тернопіль, 2017), «Педагогічний пошук» (Вінниця, 2017), «Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя» (Вінниця, 2017), «Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі» (Суми, 2017), «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2013 – 2018), «Лінгвістичні та лінгвокультурологічні аспекти навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах України» (Дніпро, 2018), «Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (2018); *он-лайн*: «Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури» (Житомир, 2018), «Творчий пошук молоді – курс на ефективність» (Хмельницький, 2018).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у 36 працях, з яких 9 – у наукових фахових виданнях, 2 – у зарубіжних виданнях, 25 статей – в інших виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел до кожного розділу – 637, з них 65 архівних джерел, 127 іноземною мовою. Повний текст дисертації складає 361 сторінок. Основний зміст роботи викладений на 195 сторінках. Дисертація містить 8 таблиць на 10 сторінках і 15 додатків на 91 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, визначено хронологічні межі, наукову новизну, теоретичне та практичне значення, схарактеризовано джерельну базу та наведено відомості про апробацію результатів наукового пошуку.

У **першому розділі** – *«Розвиток іноземної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей як педагогічна проблема»* – з'ясовано історичні, науково-педагогічні передумови, етапи та відповідні їм тенденції розвитку

іншомовної освіти в Україні в середині ХХ – на початку ХХІ століття; здійснено історіографію проблеми; уточнено сутність базових понять; визначено вплив стратегічних документів Ради Європи на розвиток іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в Україні у досліджуваній період.

Аналіз історичних, соціальних, культурних та педагогічних умов і чинників, що призвели до змін мети, завдань, змісту іншомовної освіти в Україні, дозволив визначити три етапи розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України в період з середини ХХ до початку ХХІ століття.

Перший етап (1950 – 1960) – етап формування загальнонаукового інтересу до феномену іншомовної освіти. До основних *тенденцій* цього періоду відносимо такі: *виховна спрямованість освітнього процесу* (іншомовна підготовка вчителя гуманітарних спеціальностей тісно пов'язувалася з патріотичним і інтернаціональним вихованням); *інтеграція споріднених спеціальностей* («Українська мова та література, іноземна мова», «Російська мова та література, іноземна мова»); *інтенсифікація іншомовної освіти за рахунок дидактичних засобів* (відповідно до постанови «Про поліпшення стану викладання іноземних мов у країні» (1961) створювалися лабораторії, бібліотеки, кабінети іноземної мови); *педагогізація вищої освіти* та підвищення професійного рівня знання іноземних мов майбутніми учителями гуманітарних спеціальностей; *пілотні проекти* щодо здійснення навчання в школі іноземною мовою.

Другий етап (1970 – 1980) – іншомовна освіта в умовах реформування вищої школи. До основних *тенденцій* цього періоду відносимо такі: *зміна мовної моделі* підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей та перехід із 4-річного на 5-річний план підготовки спеціалістів гуманітарних спеціальностей; введення додаткових лінгвістичних дисциплін; *поява нових методичних підходів* – комунікативного й особистісно-діяльнісного задля вдосконалення методики навчання іноземних мов. Особлива увага приділялась розвивальним функціям змісту освіти.

Третій етап (1990 – 2018) – етап сталого розвитку іншомовної освіти в умовах інтеграції в європейський освітній простір. До основних *тенденцій* цього періоду відносимо такі: *диверсифікація* та розширення переліку гуманітарних спеціальностей; посилення статусу «Іноземної мови» як навчального предмета (Державний стандарт освіти з іноземної мови (1998)); *інтернаціоналізація* іншомовної освіти, розширення участі майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у міжнародних освітніх і дослідницьких проектах; запровадження ступеневої підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; створення системи безперервної мовної освіти; *полікультурна спрямованість* вивчення іноземних мов з метою розв'язання пріоритетних завдань сучасної іншомовної освіти; *розширення мовного плюралізму*, що забезпечує процес розвитку «мовної особистості»; *формування єдиного освітнього простору мовного поля*, в якому іноземна мова слугує інваріантною складовою.

Історіографічний аналіз дозволив визначити міждисциплінарну *сутність іншомовної освіти*, яка полягає в тому, що: вивчення будь-якої нерідної мови має супроводжуватися вивченням культури народу, який розвиває розуміння світової

культури в цілому, формує здатність орієнтуватися в сучасному полікультурному й інформаційному суспільстві (О. Круглій); навчання нерідній мові має бути спрямоване: на формування у студентів здатності практично користуватися мовою, на залучення студентів до іншого (національного) типу свідомості, формування «мовної картини світу» та розуміння носія іншого мовного «образу світу» (І. Халеева); метою іншомовної освіти є формування духовної людини, яка володіє стійкими орієнтирами: культурою гуманістичного спілкування, світогляду, культурою естетичного освоєння дійсності (Є. Пасов); раціональний спосіб формування умінь і навичок у студентів з опрацювання іноземної фахової літератури для підвищення рівня професійної підготовки, адаптації студентів до умов майбутньої діяльності та самовдосконалення упродовж життя (E. Debaene); іншомовна освіта є специфічним видом знань, заснованих на практичному досвіді студента (A. Kozłowski).

Концепція іншомовної освіти базується на інтегрованому вивченні мови та культури відповідних країн, на діалозі рідної та іноземної культур. Мета такої освіти – навчання мови через культуру, культури через мову, формування *homo moralis*: людини із совістю, що розрізняє добро і зло, має високі стійкі моральні орієнтири (Р. Гришкова, Є. Пасов). Ідея підходу до освіти й виховання з позицій взаємовпливу культур значно поширилась у зарубіжній педагогічній науці наприкінці минулого століття (С. Aptekin, J.M. & M.J. Bennett, M. Byram, G. Zarate, C. Kramersch & S. Thorne, G. Hofstede, R. Gibson, R. Schmidt, R. Spack).

Аналіз джерельної бази свідчить про те, що поняття «іншомовна освіта» має декілька *параметрів*: як *цілісний педагогічний* процес вона носить закономірний, цілеспрямований, керований і поступальний характер, детермінований соціальним замовленням суспільства, культурними та історичними умовами; як *цінність*: цінності-відносини, цінності-знання, культурні цінності; як *діяльність* характеризується наявністю суб'єкт-суб'єктних відносин у міжкультурній комунікації; як *результат* – це сукупність відповідних компетенцій.

На сучасному етапі розвитку феномену іншомовної освіти з'являються супутні поняття, що розкривають нові значення та підходи до розуміння досліджуваної категорії: *пльорлінгвізм* – навчання певної кількості мов або співіснування різних мов у окремому суспільстві; *білінгвізм* – навчання двома іноземними мовами одночасно (В. Деркач, О. Локшина, Л. Пуховська, М. Тадеєва, М. Байрам (Michael Byram), К. Бейкер (Colin Baker), Дж. Трім (John Trim), Ф. Худ (Philip Hood)); *мультилінгвізм* – диверсифікація мов у окремій освітній системі або заохочення студентів вивчати більш ніж одну іноземну мову (С. Ніколаєва).

До *особливостей трансформації* іншомовної освіти в системі професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей на сучасному етапі визначено такі: підготовка має базуватися на положеннях освітніх документів Ради Європи з розробки стандартних характеристик володіння мовами і рівнів оцінювання іншомовної компетенції (Common European Framework of Reference for Languages); встановлення нерозривного взаємозв'язку педагогічної та лінгвістичної підготовки майбутніх вчителів; створення освітнього середовища, що мотивувало би студентів до оволодіння іноземними мовами.

До педагогічних засад, здатних забезпечити ефективну іншомовну освіту, віднесено: вдосконалення особистої мовної стратегії викладача, що пов'язано з формуванням різних рівнів освітнього простору: індивідуального мовного тезаурусу та інтелекту, індивідуальної мовної стратегії та простору. Рівень індивідуального мовного інтелекту припускає здатність конкретної людини використовувати особистий мовний тезаурус для індивідуального вирішення різноманітних вербальних і невербальних ситуативних задач.

Іншомовну освіту майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей розуміємо як процес і результат підготовки фахівців, які володіють сукупністю компетентностей, систематизованих знань і практичних навичок у галузі іноземних мов, що дозволяють розв'язувати теоретичні й практичні завдання за профілем іншомовної підготовки.

Вплив стратегічних документів Ради Європи у досліджуваній період на підвищення якості іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в Україні пов'язаний із урахуванням рекомендацій Ради Європи з мовної освіти та особливостей європейського освітнього простору, його інноваційного характеру. Важливими для розвитку іншомовної освіти в Україні у досліджуваній період стали такі документи: концепція Порогового рівня (*Threshold Level*) 1975 р.; рекомендації Ради Європи за результатами Міжурядової конференції з питань навчання мов і мовної політики (1982 р.); доповідь Європейської Комісії (1995 р.), відома під назвою «Біла книга» (*White Paper on Education and Training. Teaching and Learning towards the Learning Society*), де уперше для всіх членів ЄС було поставлено вимогу знати дві іноземні мови; Резолюція 12 Генеральної Конференції ЮНЕСКО (1999), де подано визначення терміна «багатомовна освіта» та рекомендації застосування в освітньому процесі трьох і більше мов; документ ЮНЕСКО «Освіта у багатомовному світі» (2002), у якому рекомендовано застосування принципів багатомовної освіти, визнання мови найважливішим компонентом міжкультурної освіти та найважливішим елементом культури; програма ЄС «Освіта і професійна підготовка 2010» (*Education & Training 2010*), у котрій провідним завданням проголошено удосконалення якості та ефективності освіти й професійної підготовки майбутніх учителів; документи Єврокомісії «Рамкова стратегія з мультилінгвізму» (2005 р.) і «Європейська стратегія з мультилінгвізму» (2008 р.); Сорбонська конвенція, котру Україна підписала, взявши на себе зобов'язання піднести іноземні мови на рівень світових стандартів; документи Ради Європи «Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання», «Європейський мовний портфель», «Стратегічна програма розвитку для мультилінгвальної Європи – 2020».

У другому розділі – «Теоретико-методичні засади іншомовної освіти вчителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина ХХ – початок ХХІ століття)» – визначено особливості формування змісту іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина ХХ – початок ХХІ століття); виокремлено форми, методи й технології іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних дисциплін в Україні у досліджуваній період.

Розвиток іншомовної освіти у другій половині ХХ ст. визначався змінами в підходах до змісту освіти та прийняттям Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток народної освіти в СРСР» (1958), що передбачав пошук шляхів удосконалення викладання іноземних мов. У 70-ті роки ХХ ст. відповідно до Постанови ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР «Про заходи подальшого удосконалення вищої освіти в країні» (1972), «Положення про середню загальноосвітню школу з викладанням ряду предметів іноземною мовою» (1973) виникла потреба в удосконаленні іншомовної освіти та підвищенні якості підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Рекомендувалося через зміст іншомовної освіти вирішувати питання патріотичного виховання, формування громадянського обов'язку, педагогізації фахової підготовки майбутніх учителів тощо. До змістових новацій віднесено: розмежування теорії і практики вивчення іноземної мови, посилення психолого-педагогічної підготовки, введення факультативних дисциплін з іноземної мови, введення професійно-орієнтованих курсів за вибором.

Починаючи з 90-х років ХХ століття розвиток змісту іншомовної освіти обумовили такі фактори: реформування національної системи освіти, що розпочалося відразу після проголошення державної незалежності, її розвиток відповідно до Конституції України та Закону «Про освіту»; забезпечення національного характеру і водночас конкурентоспроможності української освіти на світовому ринку; зміна парадигми суспільної свідомості, переосмислення ціннісних орієнтацій, усвідомлення пріоритетності загальнолюдських і національних цінностей. Зміст іншомовної освіти у досліджуваній період структурувався за такими змістовими лініями – мовленнєвою (формуванням комунікативної компетентності), мовною (мовний тезаурус), соціокультурною (зв'язок навчання мови з формуванням соціокультурної компетенції) і діяльнісною (розвиток мисленнєвих здібностей). Стратегічним напрямом оновлення змісту іншомовної освіти стало розроблення Державного освітнього стандарту з іноземної мови (1998), спрямованого на формування у студентів умінь іншомовного спілкування.

Стосовно *технологічного забезпечення іншомовної освіти* реформа 1958 року виявилася неефективною, тому на початку 70-х років ХХ століття було започатковано нову реформу щодо підвищення якісного рівня підготовки майбутніх учителів. У Постанові ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи подальшого вдосконалення вищої освіти у країні» (1972) було поставлено завдання вдосконалення форм, методів і засобів навчання майбутніх учителів та підвищення рівня їх методичної підготовки. У 70-80-х роках в іншомовній освіті з'являються методи: *граматико-перекладний* (мета полягала у вивченні граматики та перекладу текстів); *аудіовізуальний метод* (побудований на використанні відеоапаратури); *аудіолінгвальний* (розвиток усного мовлення на основі аудіювання та усного спілкування у процесі багаторазового механічного повторювання готових навчальних діалогів); *структурно-глобальна методика* (сприймання іноземної мову на слух, а її значення розкривалося на основі використання фільмів, магнітофонних записів); *сугестопедичний метод* (розвиток

високого рівня мотивації навчання); *комунікативний* (іноземна мова визнана засобом спілкування); *емоційно-смісловий* (імітація поведінки людини в іншомовному середовищі на основі використання ігрових методів навчання). До *форм іншомовної освіти*, крім традиційних, відносилися спецкурси, спецсемінари, індивідуальні та групові консультації. Технологізація іншомовної освіти в цей період пов'язана із використанням технічних засобів навчання: діапозитивів, діафільмів, кінофільмів тощо. Із упровадженням у 90-х роках в іншомовну освіту комп'ютерних технологій, особливого значення набуває *технологія «освітнього середовища»* та поширюється поняття «інформаційно-освітнє середовище». У кінці 80-х на початку 90-х років у педагогічних університетах України розповсюджуються нові концепції та підходи в іншомовній освіті: концепція *інтенсивного навчання іноземних мов* (Г. Китайгородська), *модульно-рейтинговий підхід* (Г. Селевко, М. Кларін, Н. Максимов), *компетентнісний підхід* (І. Зимня), концепція *контекстного навчання* (А. Вербицький).

У третьому розділі – *«Компаративний аналіз розвитку іншомовної освіти в Україні (середина ХХ – початок ХХІ століття) й за кордоном та екстраполяція прогресивного досвіду іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей»* – на підставі узагальнення результатів дослідження здійснено компаративний аналіз розвитку іншомовної освіти в англomовних країнах та визначено можливості застосування іноземного досвіду іншомовної освіти у педагогічних університетах України; окреслено напрями використання прогресивних ідей іншомовної освіти досліджуваного періоду у педагогічних університетах України на сучасному етапі підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей.

Доведено, що сучасна іншомовна освіта майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей зорієнтована на формування творчої особистості, здатної до творчого мислення на основі високого рівня володіння іноземною мовою як засобу спілкування в сфері професійної комунікації. До ефективних напрямів використання прогресивного досвіду іншомовної освіти досліджуваного періоду відносимо використання таких педагогічних стратегій, як: *інтеграція репродуктивних методів навчання й творчої діяльності* (поповнення словникового запасу й ділові ігри; робота з довідковою літературою й пошукова самостійна робота; мовні вправи й аналіз конкретних ситуацій тощо); *поєднання модульного і проблемного навчання* за рахунок реалізації принципу розвивального навчання; застосування *неокомунікативної моделі іншомовної освіти* (зміцнення міжособистісної комунікації, розширення сфер реалізації іншомовної комунікації; гнучкі концепції іншомовної освіти); використання *когнітивних стратегій іншомовної освіти* та міжкультурної спрямованості процесу спілкування (залучення студентів до осмислення особливостей світогляду, ціннісних орієнтирів носіїв мови з метою пошуку оптимальної стратегії спілкування); запровадження моделі іншомовної освіти, що дає можливість *конкретизувати соціальну, професійну та наукову активність* особистості студента; посилення *позааудиторної роботи* з іншомовної освіти (професійно орієнтовані заходи англійською мовою, робота гуртків та клубів іноземною мовою). А також

використання *інтенсивних методів* (сугестопедичного, емоційно-змістового, активізації, ритмопедії, релаксопедії); *перцептивних методів* (відеометоду, зустрічей з викладачами зарубіжних країн); *моделювання системних відносин*, що характерні для педагогічної діяльності (імітація професійних проблем й протиріч); застосування *методів трансляції* соціокультурного компонента змісту іншомовної освіти (запрошення носіїв мови, участь у міжнародних проектах).

Аналіз оригінальної літератури досліджуваного періоду дозволив виокремити найбільш ефективні методи іншомовної освіти у зарубіжних країнах: *Grammar-Translation Method* (граматико-перекладний метод), котрий передбачає письмову роботу і фокусується на вивченні граматичних правил через переклад оригінальних текстів; *Audio-Lingual Method* (аудіо-лінгвальний метод), що дозволяє швидко підготовку фахівців у сфері іноземних мов на основі таких положень (S.Merriam та P.Cunningham): вивчення мови як формування звички (language learning is habit-formation); уникнення помилок, оскільки вони формують погані звички (Mistakes are bad and should be avoided, as they make bad habits); засвоєння усної форми мови, а потім письмової (language skills are learned more effectively if they are presented orally first, then in written form); під час вивчення мови аналогія краще, ніж аналіз (analogy is a better foundation for language learning than analysis); значення слів можна засвоїти тільки в лінгво-культурному контексті (the meanings of words can be learned only in a linguistic and cultural context); *Cognitive-Code Methodologies* (свідомо-практичний метод, або теорія свідомого оволодіння кодом); його основними положеннями є: усне вивчення іноземної мови; формування мислення на основі мови; *Comprehension Approaches* (пізнавальний метод), котрий відображає процес засвоєння першої мови на основі таких принципів (C. Orwig Language Learning Strategies): навчання говорінню передбачає підготовчий період; рівень розуміння мови має перевершувати здатність нею спілкуватись.

ВИСНОВКИ

1. На основі вивчення наукової літератури та дослідження архівних матеріалів доведено, що іншомовна освіта є соціально-педагогічною системою, її функціонування визначається історично-обумовленими цілями професійної освіти, що відображені в нормативних документах різного рівня з питань вищої педагогічної освіти і послідовно реалізуються через систему професійної підготовки майбутніх учителів. Під впливом соціального замовлення суспільства та педагогіки як науки мета іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей конкретизується в завданнях, що визначають зміст іншомовної освіти, форми, методи та засоби навчання.

Розроблено та обґрунтовано авторську періодизацію розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина ХХ – початок ХХІ століття) та виявлено основні тенденції відповідно до кожного етапу. Перший етап (1950-1960) – формування загальнонаукового інтересу до феномену іншомовної освіти. До основних тенденцій цього періоду віднесено такі: виховна спрямованість освітнього процесу; інтеграція споріднених спеціальностей; інтенсифікація іншомовної

освіти за рахунок дидактичних засобів; педагогізація вищої освіти; індивідуалізація та інтенсифікація на рівні методики здійснення іншомовної освіти. Другий етап (1970-1980) – навчання іноземної мови в умовах реформи школи. Основні тенденції такі: зміна мовної моделі підготовки спеціалістів гуманітарних спеціальностей; поява нових методичних підходів. Третій етап (1990 – 2018) – етап сталого розвитку іншомовної освіти в умовах інтеграції в європейський освітній простір. Основні тенденції: диверсифікація та розширення переліку гуманітарних спеціальностей; інтернаціоналізація іншомовної освіти; полікультурна спрямованість вивчення іноземних мов; розширення мовного плюралізму; формування єдиного освітнього простору мовного поля.

Іншомовну освіту майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей розуміємо як процес і результат підготовки фахівців, які володіють сукупністю компетентностей, систематизованих знань і практичних навичок у галузі іноземних мов, що дозволяють розв'язувати теоретичні й практичні завдання за профілем іншомовної підготовки.

2. Визначено особливості формування змісту іншомовної освіти в педагогічних університетах України (середина XX – початок XXI століття). Виявлено, що зміст навчання іноземних мов має відображати три взаємопов'язані складові – мовні і мовленнєві знання, практичні вміння й навички та цінності. Відповідно до цього у змісті відображені: актуальні проблеми функціонування мови в суспільстві; теоретичний мінімум відомостей про мову та її систему, необхідний для формування лінгвістичного світогляду; функціональна система мовлення, представлена мовленнєвою діяльністю в єдності чотирьох складових; аспект культури мовлення, що охоплює його нормативність, адекватність, естетичність, поліфункціональність; відомості, що розкривають феномен людини, людства, України й інших країн в їхній самобутності і всепланетарності водночас.

3. Виокремлено технологічну та методичну складові іншомовної освіти цього періоду, котрі були представлені ідеями алгоритмізації та активізації навчального процесу; появою таких методів, як: граматико-перекладний, аудіовізуальний, аудіолінгвальний, структурно-глобальний, сугестопедичний, комунікативний, емоційно-смысловий. До форм іншомовної освіти, крім традиційних, відносилися спецкурси, спецсемінари, індивідуальні та групові консультації. Технологізація іншомовної освіти в цей період пов'язана із використанням технічних засобів навчання: діапозитивів, діафільмів, кінофільмів тощо. У 90-х роках, з появою комп'ютерних технологій й мережі інтернет, особливого значення набуває технологія «освітнього середовища» та поширюється поняття «інформаційно-освітнє середовище», під яким розуміється програмно-телекомунікаційний педагогічний простір з єдиними технічними засобами здійснення освітнього процесу.

4. Визначено шляхи імплементації вітчизняного досвіду іншомовної освіти педагогічних університетів України середини XX – початку XXI століття та зарубіжного досвіду. До ефективних напрямів використання прогресивного досвіду іншомовної освіти досліджуваного періоду віднесено використання таких педагогічних стратегій: інтеграція репродуктивних методів навчання й творчої діяльності; поєднання модульного і проблемного навчання; застосування

неокомунікативної моделі іншомовної освіти; використання когнітивних стратегій іншомовної освіти; запровадження моделі іншомовної освіти, що дає можливість конкретизувати соціальну, професійну активність особистості студента; посилення позааудиторної роботи з іншомовної освіти. Виокремлено найбільш ефективні методи іншомовної освіти у зарубіжних країнах: Grammar-Translation Method (граматико-перекладний метод); Audio- Lingual Method (аудіо-лінгвальний метод); Cognitive-Code Methodologies (свідомо-практичний метод, або теорія свідомого оволодіння кодом); Comprehension Approaches (пізнавальний метод); Communicative Approaches (комунікативний метод), котрі доцільно імплементувати в практику педагогічних університетів України.

Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням, проте не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. До напрямів подальших досліджень відносимо: вивчення шляхів здійснення іншомовної освіти у процесі самостійної роботи студентів гуманітарних спеціальностей в сучасних умовах реформування освіти; використання інформаційно-комунікаційних технологій та дистанційного навчання у процесі іншомовної освіти.

Основні результати дослідження викладені в таких публікаціях автора:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації
Статті у наукових фахових виданнях України

1. Оніщук І. І. Особливості викладання іноземної мови студентам лінгвістичного та нелінгвістичного спрямування. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2016. №48. С. 89–95.
2. Оніщук І. І. Методологічні засади формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови під час педагогічної практики. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського: Серія: Педагогіка та психологія*. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. №52. С. 78–82.
3. Оніщук І. І. Формування навичок іншомовного спілкування на основі сучасних підходів до іншомовної освіти у вищих навчальних закладах України. *Український педагогічний журнал*. Київ: ДП Преса, 2017. №4. С. 27–34.
4. Оніщук І. І. Застосування польського досвіду іншомовної освіти в педагогічних університетах України. *Українська полоністика*. Житомир: Житомирський державний університет ім. І. Франка, 2017. №14. С. 108–116.
5. Оніщук І. І. Педагогічні умови формування креативного потенціалу студентів у процесі вивчення іноземної мови майбутніх вчителів іноземних. *Педагогічний часопис Волині*. Луцьк: СЛУ ім. Лесі Українки, 2018. №1(8). С. 82–88.
6. Оніщук І. І. Особистість вчителя іноземної мови з точки зору проблем психології особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Чернігів: ТОВ Видавництво «Десна Поліграф», 2018. №151. С. 205–210. (Педагогічні науки; т. 1).
7. Оніщук І. І. Fetures of teaching foreign language to linguistic and non-linguistic directions. *Науковий Вісник Льотної Академії*. Кропивницький, 2018. № 3. С. 336–341. (Педагогічні науки; вип. 3).

8. Оніщук І. І. Іншомовна освіта як невід'ємна складова освітнього процесу у закладах вищої освіти України. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. пр. 2018. № 24 (ч.1). С. 198–204.

9. Оніщук І. І. Communicative Competence in Foreign Language as an Integral Part of Modern Teacher. *Імідж сучасного педагога*. 2018. №6. С. 36–39.

Статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях

10. Оніщук І. І. Foreign language education as philosophical, social, psychological and pedagogical category. *The Modern Higher Education Review*. Київ: Academic Board of Boris Grinchenko Kyiv University, 2017. № 2. С. 168–173.

11. Оніщук І. І. Іншомовна освіта як соціальна та філософська категорія. *Science Rise*. НВП ПП «Технологічний центр». 2018. №1 (21). С. 8–13. (Індексується в наукометричній базі Index Copernicus).

Наукові праці апробаційного характеру

12. Оніщук І. І. Використання проектної методики в зарубіжній та вітчизняній системі освіти. Всеукраїнська науково-практична конференція «Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти». 2013. С. 232–234.

13. Оніщук І. І. Стандарти комунікативної поведінки студентів педагогічних училищ в Україні. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень*. 2015. № 4(7). С. 316–320.

14. Оніщук І. І. Особливості навчання іноземних мов в училищах України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень*. 2016. №5. С. 172–175.

15. Оніщук І. І. Застосування нових комунікативних підходів під час викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах. *Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії*: міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології: зб. тез доповідей. 2016. С. 255–256.

16. Оніщук І. І. Іншомовна освіта як філософська, соціальна та психолого-педагогічна категорія. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень*. 2017. № 7. С. 171–173.

17. Оніщук І. І. Іншомовна освіта як невід'ємна складова освітнього процесу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*: зб. тез за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю. Тернопіль, 2017. № 1. С. 155–158.

18. Оніщук І. І. Методичні вимоги до викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах. *Педагогічний пошук*: зб. наук. пр. студентів і молодих вчених. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. № С. 102–104.

19. Оніщук І. І. Використання аудіо- та відео подкастів з метою оптимізації іншомовної освіти у педагогічних університетах України. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. С. 104–108.

20. Оніщук І. І. Підготовка викладачів до професійної діяльності в університетах України. *Интеллектуальный потенциал XXI века: сборник тезисов*. Одеса: Купrienko СВ, 2017. С. 5–9.

21. Оніщук І. І. Захист творчих програм – метод активного навчання іноземної мови. *Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі: І всеукраїнська наукова Інтернет-конференція*. Суми, 2017. С. 42–46.

22. Оніщук І. І. Перспективні напрямки розвитку методики викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах. *Педагогічна освіта в сучасному університеті – проектний підхід до організації роботи згідно з положенням Європейських кваліфікаційних рамок (досвід Університету Данубіус): зб. науково-методологічних праць*. 2017. С. 81–84.

23. Оніщук І. І. Особистість учителя іноземної мови з точки зору проблем психології особистості. *Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2018. №41. С. 79–90.

24. Оніщук І. І. Особливості іншомовної освіти студентів у закладах вищої освіти України. *Актуальні питання сьогодення: міжнародна науково-практична конференція: зб. наук. пр. Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2018. № 4. С. 72–75.*

25. Оніщук І. І. Особливості іншомовної освіти як психолого-педагогічної категорії. *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин: матеріали Х міжнародної науково-практичної конференції*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2018. С. 113–116.

26. Оніщук І. І. Особливості викладання іноземної мови студентам лінгвістичного та нелінгвістичного спрямування. *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури: Житомирський державний університет ім. І. Франка*. Житомир: ЖДУ ім. Івана Франка, 2018. С. 105–114.

27. Оніщук І. І. Особливості формування полілінгвальної та полікультурної особистості у закладах вищої освіти України. *Творчий пошук молоді – курс на ефективність: матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції*. Хмельницький, 2018. С. 450–453.

28. Оніщук І. І. Умови ефективного засвоєння англomовного граматичного матеріалу студентами закладів вищої освіти. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти: матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції*. Київ: НАУ, 2018. С. 212–213.

29. Оніщук І. І. Іншомовна освіта як невід'ємна складова гуманізації освіти в Україні. *Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції*. Маріуполь: МДУ, 2018. С. 444–445.

30. Оніщук І. І. Використання Інтернет-ресурсів в процесі іншомовної освіти у закладах вищої освіти України. *Перспективні напрямки наукової думки: міжнародна науково-практична конференція: зб. наук. пр. Тернопіль, 2018. № 6. С. 8–10.*

31. Оніщук І.І. Особливості навчання іноземної мови студентів гуманітарних спеціальностей у вищих навчальних закладах України. *Вища освіта України*. Київ. 2018. №1. С. 77-83.

32. Оніщук І. І. Особливості викладання іноземної мови студентам лінгвістичного та нелінгвістичного спрямування. *Проблеми та перспективи професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграції*: зб. наук. пр. II міжнародної науково-практичної конференції. Кропивницький: ЛА НАУ, 2018. С. 336–341.

33. Оніщук І. І. Використання проектної методики під час навчання студентів у вищих закладах освіти України. *Лінгвістичні та лінгвокультурологічні аспекти навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах України*: матеріали VI всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпро, 2018. С. 55–58.

34. Оніщук І. І. Особистість вчителя іноземної мови з точки зору проблем психології особистості. *Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення педагога: V міжнародна науково-практична конференція*. Чернігів: ТОВ Видавництво «Десна Поліграф», 2018. С. 205–210. (Педагогічні науки; т. 1).

35. Оніщук І. І. Навчальна діяльність студентів при вивченні іноземної мови. *Innovative Approaches to the development of science: materials of International scientific and practical conference*. Дублін. 2018. №1. С. 166–169.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

36. Оніщук І. І., Добіжа Н. В. *Skills for Success*: навчально-методичний посібник для вивчення ділової англійської мови. Вінниця, 2018. – 210 с.

АНОТАЦІЇ

Оніщук І.І. Розвиток іншомовної освіти майбутніх вчителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України (середина ХХ – початок ХХІ століття). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» (011 – освітні, педагогічні науки). – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2019.

Дисертація присвячена розвитку іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних університетах України. З'ясовано соціально-історичні та культурно-педагогічні передумови розвитку іншомовної освіти в Україні у період з середини ХХ до початку ХХІ століття, уточнено сутність поняття «іншомовна освіта». Визначено особливості формування змісту іншомовної освіти в педагогічних університетах України (середина ХХ – початок ХХІ століття). З'ясовано форми, методи й технології іншомовної освіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в Україні. Визначено шляхи імплементації зарубіжного досвіду іншомовної освіти в педагогічних університетах України середини ХХ – початку ХХІ століття.

Ключові слова: іншомовна освіта, зміст іншомовної освіти, майбутні вчителі гуманітарних спеціальностей, імплементація досвіду.

Онищук И.И. Развитие иноязычного образования будущих учителей гуманитарных специальностей в педагогических университетах Украины (середина XX – начало XXI века). – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук (доктора философии) по специальности 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» (011 – образовательные, педагогические науки). – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2019.

Диссертация посвящена развитию иноязычного образования будущих преподавателей гуманитарных специальностей в педагогических университетах Украины. Выяснены социально-исторические и культурно-педагогические предпосылки развития иноязычного образования в Украине в период с середины XX до начала XXI века, уточнена сущность понятия «иноязычное образование». Определены особенности формирования содержания иноязычного образования в педагогических университетах Украины (середина XX – начало XXI века). Установлены формы, методы и технологии иноязычного образования будущих учителей гуманитарных специальностей в Украине. Определены пути имплементации опыта иноязычного образования в педагогических университетах Украины середины XX – начала XXI века.

Ключевые слова: иноязычное образование, содержание иноязычного образования, будущие учителя гуманитарных специальностей, имплементация опыта.

Onishchuk I.I. Development of foreign language education of future teachers of humanities in Ukrainian pedagogical universities (mid XX - early XXI century). – Qualification academic paper, as a manuscript.

A thesis for the degree of Candidate of Pedagogic Sciences in speciality 13.00.01 – « General pedagogics and history of pedagogy». – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2018.

Historiographical analysis gives grounds to assert that in the scientific and pedagogical sources information on various aspects of the problem has been accumulated.

Development of foreign language education of future teachers of humanities in the pedagogical universities of Ukraine in the historical retrospective. However, the information provided in these studies systematically does not cover the dynamics, stages and main tendencies of solving the problem of the development of foreign language education of future teachers of humanities in the pedagogical universities of Ukraine (mid XX – the beginning of the XXI century).

The urgency of the study is compounded by the need to resolve the existing contradictions between:

- the need to use progressive historical and pedagogical achievements in the development of foreign language education for future teachers of the humanities and inadequate theoretical and methodological substantiation of stage, scientific and didactic preconditions, definition of the historiographic aspect of the problem in order to distinguish the ideas necessary for the present;

- the need to update the content of the foreign language education of future teachers of the humanities in connection with the new requirements of society and the inadequate use of progressive pedagogical and methodological achievements in the formation of the content of foreign language education in the historical retrospective;

- increasing requirements for the technological and methodological provision of foreign language education for future teachers of the humanities and the insufficient level of development of the methodological basis and the implementation of effective forms, methods and technologies of the past years in the pedagogical universities;

- significant accumulation of pedagogically expedient experience of foreign language education of future teachers of humanities in the study period and insufficient level of its generalization.

The need for further development of the problem of the development of foreign education in Ukraine, the reproduction of continuity and gradual historical and pedagogical process, the accumulation of progressive ideas and effective experience of their implementation in the educational practice of pedagogical universities, the need to overcome the discrepancies revealed the choice of the topic of the dissertation research.

The analysis of the source base suggests that the concept of "foreign language education" has several aspects: as a holistic pedagogical process, it is regular, purposeful, guided and continuous, which is continuous, carried out by the subject of the given process and determined by social orders of the society, cultural and historical conditions, requirements for the level of preparation of students for discipline "foreign language"; how value is considered at three levels: values-relationships, values-knowledge, cultural values; as the activity is characterized by the following parameters: the status position as the form of the relation of the subject to the multicultural society, to the interaction of different cultures and subcultures; the presence of the subject-subjective and subject-object relations in the process of teaching intercultural communication; openness and versatility of this activity as a system; as a result – a set of relevant competences: linguistic, sociolinguistic, linguistic, communicative, intercultural, socio-cultural, educational and cognitive.

Foreign language education is determined by a number of parameters, namely: axiological, with the differentiation of categories of values on a level basis (state, social, personal); anthropological and pedagogical, responsible for the formation of personality; qualitative-value, with the differentiation of the results of foreign education by levels (individual-personal, public-state, general-human); Organizational-systematizing, in the framework of which foreign-language education is considered as an object of research at the level of social institutions, educational institutions, educational processes.

At the present stage of the development of the phenomenon of foreign education there are related concepts that reveal new meanings and approaches to understanding the studied category: plurilingualism – teaching a certain number of languages or

coexistence of different languages in a particular society; Bilingualism – Learning in two foreign languages at the same time; multilingualism – diversifying languages in a separate educational system or encouraging students to study more than one foreign language.

Development of foreign language education in the second half of the XX century. is determined by changes in the approaches to the content of education and the adoption of the Law "On strengthening the relationship between school life and the further development of public education in the USSR" (1958), which envisaged the reform of higher education and the reorientation of the objectives of teaching foreign languages, as well as finding ways to improve teaching foreign languages. For the 60s and 70 s, the continual change of curricula and programs, their improvement, over-saturation with theoretical material, excessive politicization of content, the prevalence of reproductive learning methods, and the authoritarian style of management were characteristic.

Key words: foreign language education, content of foreign language education, future teachers of humanities, implementation of experience.